

О.А. Савченко

Державний університет інформатики і штучного інтелекту, м. Донецьк, Україна

УКРАЇНСЬКА САНГХА ЯПОНСЬКОГО ОРДЕНУ НІППОНДЗАН МЬОХОДЗІ

Стаття присвячена дослідженню історії української сангхи японського буддистського Ордену Ніппондзан Мьоходзі. Автор, враховуючи специфіку даної школи, намагався намітити загальний шлях для подальшого дослідження, виявити основні тенденції та періоди розвитку української сангхи Ніппондзан Мьоходзі. Значна увага приділяється діяльності членів української сангхи за межами України, що обумовлено світовими масштабами діяльності Дзюнсея Терасави, безпосереднього вчителя для українських монахів даного Ордену.

Період кінця 80-х – початку 90-х років минулого століття був ознаменований для України і для всього Радянського Союзу активними духовними пошуками. Люди цього часу були надзвичайно відкриті і готові прийняти різні пропозиції в духовній сфері та активно шукали свій життєвий шлях. Це був той час, коли багато що відбувалось «вперше». Так, вперше буддизм отримує таке сильне поширення і розвиток на всій території колишнього Радянського Союзу, в тому числі і в Україні. Зокрема в нашій країні починає діяти японський Орден Ніппондзан Мьоходзі, завдяки монахові й активному релігійному, суспільному та політичному діячеві світового масштабу Дзюнсею Терасаві.

Насамперед необхідно звернути увагу на специфіку діяльності цього Ордену в сучасному світі. Неможливо обмежити діяльність Ніппондзан Мьоходзі рамками однієї чи кількох країн. Завдяки активній діяльності засновника Ордену Нітідацу Фудзі та його учня Дзюнсея Терасави Ніппондзан Мьоходзі позиціонує себе як організація світового масштабу. У зв'язку з цим виникають складності у тому, щоб відокремити історію розвитку Ордену в Україні від загальної історії розвитку Ніппондзан Мьоходзі в сучасному світі. Саме завдяки активній включеності українців у світову діяльність Ордену обмежити історію української сангхи Ніппондзан Мьоходзі лише територією України не є доцільним.

Одним із перших наукових досліджень, які були проведені з теми японських релігійних течій, в тому числі і Ніппондзан Мьоходзі, є робота А.Н. Ігнатовича і Г.Е. Светлова «Лотос і політика: необуддистські рухи в суспільному житті Японії» [1]. Основна увага приділяється долі нітіренізму в Новий та Новітній періоди історії Японії, суспільно-політичній діяльності масових релігійних організацій нітіренівського спрямування. Але це дослідження зовсім не торкається подій останніх 20 років, що обумовлено датою виходу книжки в світ – 1989 рік.

Українське релігієзнавче фахове періодичне видання «Релігійна панорама» в 4 номері за 2005 рік [2] містить оглядову статтю «Буддистський Орден Ніппондзан Мьоходзі», в рамках якої звертається увага і на історію Ордену в Україні. Але вона носить досить поверхневий огляд, що не дає уявлення про специфіку діяльності та історії української сангхи Ніппондзан Мьоходзі.

Джерельна база нашого дослідження складається з 5 основних джерел [3-7], що містять спогади першого українського монаха Ордену Ніппондзан Мьоходзі Сергія Коростельова, а також головний сакральний текст цієї школи «Лотосову сутру» та збірки проповідей Дзюнсея Терасави різних років. Саме збірки проповідей є найбільш інформативними і важкими для аналізу.

Окремо слід сказати про необхідність використовувати як джерела інформації бесіди й інтерв'ю з безпосередніми учасниками та організаторами тих чи інших заходів [8-10].

Актуальність теми «Історія української сангхи Ніппондзан Мьоходзі» полягає перш за все в тому, що Орден Ніппондзан Мьоходзі має вісімнадцятирічну історію своєї діяльності в Україні, але досі не існує цілісного дослідження цього феномену. Автор вперше звертає увагу на історію української сангхи Ніппондзан Мьоходзі та визначає ключові моменти, динаміку і тенденції розвитку.

Отже, **метою даної роботи** є дослідження історії української сангхи Ордену Ніппондзан Мьоходзі. Об'єктом дослідження є Орден Ніппондзан Мьоходзі, в той час як предметом є історія української сангхи Ордену Ніппондзан Мьоходзі.

Беручи до уваги тему і поставлену мету дослідження, автор окреслює коло питань, які необхідно вирішити для розкриття такої об'ємної теми, і одночасно з тим намічає загальний шлях для більш глибокого дослідження, а також хронологічно структурує відомі дані стосовно історії української сангхи Ніппондзан Мьоходзі та визначає загальні тенденції розвитку і вказує на ключові події, що привели до тих чи інших змін.

Діяльність Ніппондзан Мьоходзі у світі та на теренах колишнього СРСР також завжди стосувалася глобальних проблем [7, с. 8]. Як стверджує Дзюнсей Терасава, його проповідь Лотосової сутри є його миротворчою діяльністю. Тобто він не робить своєю метою навернення людей до буддизму, створення релігійних центрів, щоб у них було багато монахів та іншого майна [7, с. 49]. І дійсно, ми можемо помітити, що він не створив великих релігійних центрів, але провів кілька масштабних проектів на міжнародному і міжконфесійному рівні, котрі переслідували навіть не релігійну мету, а перш за все були скеровані на миротворчу діяльність, вплив на політиків і політику країн. Це були проекти, що об'єднували людей більшою мірою на політичному або на соціальному ґрунті, ніж на релігійному [10].

Взагалі, спочатку діяльність Дзюнсея Терасави була націлена на Радянський Союз, а не на Україну, яка в ті часи була його складовою. Тому перший приїзд Терасави-сьоніна до СРСР відбувся до Москви, в 1988 році. Тоді під час традиційного свята Весак, разом із майбутнім хамбо-ламою Бурятії Дамбою Бадмаєвичем Аюшеєвим він вперше проводить буддистську церемонію на Красній площі. У той же період Дзюнсей Терасава особисто зустрічався із Михайлом Горбачовим і вручив йому Шаріру Будди [7, с. 205].

Наступного разу Терасава-сьонін відвідує Радянський Союз під час святкування 250-річчя буддизму в Росії у 1991 році. До початку серпневого перевороту в Москві він знаходився у Чорнобилі, вперше на території України, і, повернувшись звідти, вирушає 20 серпня до Москви. У Москві він приймає активну участь у мирних демонстраціях та акціях протесту, починаючи з 21 серпня 1991 року. Саме під час цих подій ним було прийнято рішення залишитися в Росії надовго [7, с. 207].

За запрошенням Дордже Жамбо (Мужчиль Олег Володимирович), що зустрів його в Росії, Терасава-сенсей приїжджає в Україну. В місті Донецьку він відвідав перш за все щойно зареєстровану буддистську громаду «Махасангха» [8]. В той же час він вперше зустрічається з Козловським Ігорем Анатолійовичем, начальником Відділу у справах релігій Донецької облдержадміністрації, та засновником першого в Радянському Союзі навчального Коледжу релігієзнавства Донецького відкритого університету. Тоді, за запрошенням Козловського Ігоря Анатолійовича, Дзюнсей Терасава читає лекцію з буддизму для студентів Коледжу у жовтні 1991 року [8], [9].

На час приїзду Дзюнсея Терасави в Донецьк у нього вже був учень з України на ім'я Олександр, що супроводжував його, але не був монахом. Вони познайомились з Сенсеєм, коли він відвідував необуддистську організацію «Білий Лотос». Олександр, з міста Харкова, був одним з перших учнів Терасави з України [8].

Перший свій піст – практику з голодуванням (Рохаті-сесін) на території СРСР Дзюнсей Терасава проводить у грудні 1991 року в Криму. Після її закінчення він дізнався про підписання 8 грудня Біловежської угоди [6, с. 492-493].

Вже 9 січня 1992 року Дзюнсей Терасава був у Москві на відкритті Інституту буддизму. Можливо, навіть це є знаковим моментом, що в той час він жив у готелі «Україна» і там збиралися люди, учні Терасави-сенсея, та проводились буддистські церемонії у його номері [7, с. 207].

З одного боку, здається недоречним згадувати події, що відбувалися у Москві, в дослідженні, присвяченому українській сангсі, але треба зазначити, що саме там відбувається її зародження. 15 травня 1992 року відбувається перше на території вже колишнього Радянського Союзу посвячення в монахи-бодхісатви Лотосової сутри [7, с. 208]. Серед людей, що першими прийняли монаше посвячення, більшість були за своїм походженням українцями. Серед них був Сергій Коростельов з Донецька, Ярослав Слесаренко з Києва та інші. На всіх наступних посвяченнях теж було багато українців [8]. Всі вони поверталися в Україну і продовжували свою практику Лотосової сутри, організовували різні заходи, основували релігійні спільноти і брали активну участь у проектах Дзюнсея Терасави-сенсея [6, с. 80]. Тому можна сказати, що народження української сангхи відбувалось в Росії, в Москві.

Сам Терасава-сьонін неодноразово наголошує на особливому значенні України і на його особливому зв'язку з українською сангхою. Так, в одній із проповідей він, дивуючись, звертає увагу на те, що за роки його мандрювань територією СРСР було багато людей з різних місць, але лишилися лише монахи з України [7, с. 42]. А в іншому місці, листі до Вчителя, він каже про «глибокий кармічний зв'язок», що виник в нього саме з українськими монахами [6, с. 84]. Дійсно, з України були всі ті, хто був з ним у Чечні. На той момент то були монахи з Києва, Харкова, Донецька, Одеси та Севастополя.

У 1997 році лише в Харкові було постійне «Місце Шляху», там 12 жовтня 1997 року відбулось відкриття невеличкої ступи, першої в Україні. В цей рік на зимовій практиці рохаті-сесін у Харкові було досить багато людей, а саме – були присутні 16 монахів, 19 упасак і упасік. Враховуючи непостійних учасників, загалом було приблизно 50 людей [6, с. 80]. За свідченням Філоненка Сергія, монаха української сангхи Ордену Ніппондзан Мьоходзі, в найкращі часи на релігійні практики збиралось близько 100 людей [8].

До речі, першим учнем Терасави з пострадянського простору, що поїхав до Японії у паломництво по святих місцях, був також українець, уродженець Донецька, Сергій Коростельов. Ця поїздка відбулась в період з 15 вересня до 25 жовтня 1992 року [3].

Історія української сангхи досить заплутана і вимагає більш детального дослідження, проте можна намітити основні етапи розвитку та визначити найбільш знакові події для української сангхи.

Якщо мова йде про основні етапи, то автором пропонується поділ на чотири основні етапи розвитку української сангхи Ордену Ніппондзан Мьоходзі. Перший етап – від початку дев'яностих до початку Чеченської війни. Це був час, коли відбувається формування сангхи за рахунок вже існуючих буддистських спільнот. Наприклад, в Донецьку Ніппондзан Мьоходзі отримує розвиток на базі зареєстрованої раніше буддистської спільноти «Махасангха» [8-10]. Приблизно така сама ситуація склалась і в Харкові. 6 серпня 2000 року відзначалось 8 років існування харківської громади [6, с. 68], але з самого початку це не була громада послідовників Лотосової сутри. Лише згодом Сенсей почав приділяти більше уваги розвиткові цієї громади [8].

Перший етап можна закінчити початком Чеченської війни. Орден включився в антивоєнний рух у грудні 1994 року, розповсюджуючи листівки із закликом до ненасильницького вирішення конфлікту [6, с. 440]. Наступним кроком в антивоєнній діяльності

була організація Маршу материнського співчуття, що пройшов з 8 березня до 10 квітня 1995 року [6, с. 495].

Акція проходила на території Російської Федерації і Чечні, але більшість монахів, що супроводжували Терасаву до самого кінця акції, були монахи з України, а російські монахи часто були відсутні у найбільш визначні моменти, як-то затримання у фільтраційному таборі [6, с. 80], [8]. Можливо, навіть можна визначити другий етап ростом популярності, але, з іншого боку, необхідно звернути увагу на те, що іноді люди приєднувались до Терасави більшою мірою за його миротворчу діяльність, аніж за ідеї буддизму [10].

У цей період відбувся Широкий Марш Миру Євразією «В нове сторіччя без воєн і насилля», що пройшов з 6 червня [6, с. 99] до 12 грудня 1998 року [6, с. 159]. Цей Марш Миру охопив дійсно велику територію: починаючи з Ясної Паляни і пройшовши через Україну, Чечню, Афганістан, Пакистан, Індію, завершився в місті Лумбіні, Непал [6, с. 454]. Так само, як і в Чечні, українська сангха Ніппондзан Мьоходзі була найактивнішою дійовою особою в цій безпрецедентній акції.

Що стосується саме проектів, реалізованих в Україні, то особливе значення посідає Фестиваль Миру, проведений 6 серпня 2000 року в Харкові. Він був присвячений пам'яті жертв від вибухів атомних бомб в Хіросімі і Нагасакі [6, с. 66]. Ця акція привернула багато уваги харків'ян, але разом з тим були активні дії з боку владних структур, що намагалися перешкодити проведенню Фестивалю. Завдяки великій кількості людей, що зібрались за запрошенням Ордену, а також завдяки присутності представників ЗМІ «Фестиваль» не було зірвано [8].

Закінчення другого етапу розвитку української сангхи Ніппондзан Мьоходзі ознаменоване відмовою Дзюнсею Терасави у російській візі. Як це пов'язано з Україною? З того часу, як йому відмовлено у російській візі, в українській сангсі також починаються проблеми, про які Терасава-сенсей каже у своїй проповіді від 2 грудня 2000 року в Харкові. Він наголошує на тому, що не має наміру створювати сангху монахів, які лише одягаються в чернечий одяг та будують храми. Він вимагає від своїх учнів активної політичної, суспільно значущої і миротворчої діяльності. Також він каже про активну протидію з боку владних структур, що скеровані на припинення існування української сангхи Ніппондзан Мьоходзі.

Третій етап – від 2001 року до «Помаранчевої революції». Початком цього етапу був занепад української сангхи Ніппондзан Мьоходзі. Дзюнсей Терасава досить довгий час не отримував української візи. Це був також період фактичного припинення існування московської сангхи [6, с. 499]. Є така думка, що оскільки з самого початку Терасава-сенсей не ставив собі за мету створення стабільної релігійної організації, яка мала б утримувати людей, то за часів його відсутності багато людей перейшли до інших буддистських шкіл і припинили практикувати «Лотосову сутру» та підтримувати українську сангху Ніппондзан Мьоходзі [10].

Однією з найвизначніших подій цього періоду був Пакистано-Індійський Молитовний Марш Миру, проведений за ініціативою Дзюнсея Терасави, і в організації якого активну участь брали монахи з України, які вже стали його постійними супутниками. Цей Марш Миру було присвячено вирішенню конфлікту між двома країнами, який загрожував війною. Ініціатива була підтримана обома сторонами і 6 серпня 2002 року Марш розпочався у місті Таксила в Пакистані і закінчився через 3 місяці в місті Санча, в Індії [7, с. 432]. Ця подія привернула багато уваги і мала підтримку з боку світової спільноти.

Четвертий період, який виділяє автор, починається з 2004 року і досі не отримав свого закінчення. Початком цього нового етапу є події жовтня – листопада 2004 року в Україні, що відомі в історії під назвою «Помаранчева революція».

Ще в лютому – березні 2004 року Дзюнсея Терасаву було депортовано з території незалежної України у зв'язку з вимогою російської влади. З початком «Помаранчевої революції», про яку дуже схвально відгукався Терасава-сенсей, українська сангха Ніппондзан Мьоходзі бере активну участь у всіх ненасильницьких акціях і народних виступах на Майдані в Києві. У грудні 2004 року Терасава-сенсей повертається в Україну, проте вже в травні 2005 року йому знову відмовлено в українській візі. Після передачі відкритого листа Президентові України Віктору Ющенко заборона на в'їзд до країни була офіційно скасована спеціальним рішенням СБУ [5, с. 434].

Найбільш значимою подією цього періоду є отримання офіційного дозволу на побудову великої ступи в місті Паньківка. Особливо слід відзначити ім'я покійного Романа Турчина, що займався організацією і отриманням дозволу на побудову цієї ступи. В 2007 році дозвіл було отримано. Зараз в Паньківці існує зареєстрована громада буддистів Ордену Ніппондзан Мьоходзі [8]. На сьогоднішній день побудова великої ступи в місті Паньківка є найбільш пріоритетним завданням української сангхи Ордену.

Поряд із цим проектом, починаючи з 2004 року, буддисти Ордену мали намір реалізувати ще декілька. Насамперед це побудова великої ступи в місті Києві, а також нереалізований проект побудови великої Пагоди Миру у місті Донецьк і створення східного парку в 2005 році. Обидва ці проекти не знайшли підтримки з боку влади, зокрема не було надано дозволу і не було відведено території.

На сьогоднішній день українська сангха Ніппондзан Мьоходзі має в своєму складі чотирьох монахів, а саме Сергія Філоненка, Сергія Коростельова, Сергія Жданкіна та Володимира Шабаліна [8].

Таким чином, з початку дев'яностих років на пострадянському просторі стають дуже популярними ряд нетрадиційних для цієї території релігійних напрямків, серед яких був і буддизм, зокрема Орден Ніппондзан Мьоходзі. Орден насамперед отримує розвиток завдяки активній діяльності Дзюнсея Терасави, монаха з Японії. Діяльність японського монаха була переважно пов'язана з політичними та соціально значущими проектами. Неодноразово Терасава-сенсей зазначав на тому, що не має на меті навіртати людей до буддизму або створювати великі релігійні об'єднання. Його основна діяльність розгортається у миротворчій площині і розповсюджується на весь світ. І дійсно, він не створив сильних і незалежних релігійних центрів за 18 років своєї діяльності на пострадянському просторі і в Україні в тому числі. Від самого початку українська сангха Ніппондзан Мьоходзі складається переважно з людей, що вже були буддистами до знайомства з ним. А завдяки тому, що діяльність Терасави-сенсея розповсюджується на весь світ, діяльність української сангхи мала світовий масштаб. Саме монахи з України стали його надійними супутниками під час реалізації багатьох великих проектів, акцій, демонстрацій у різних країнах світу. В цьому полягає феномен української сангхи Ніппондзан Мьоходзі – вона складається з українців, але найбільш значущі події її історії відбуваються часто в інших країнах світу.

Найбільш активний розвиток української сангхи Ніппондзан Мьоходзі відбувався у другій половині дев'яностих років. На думку автора, це було пов'язано не в останню чергу з миротворчою діяльністю Терасави-сенсея, що надихав людей саме на боротьбу за мир, ніж на суто релігійні практики. З початком XXI століття ряд його учнів перейшов у інші буддистські школи, що може бути пов'язано із труднощами, які стали виникати і з протидією зі сторони органів влади. Наприклад, заборона Дзюнсею Терасаві в'їзду до країни. Отже, динаміка розвитку української сангхи Ордену Ніппондзан Мьоходзі невтішна. На сьогоднішній день від неї майже нічого не лишилось, порівняно з розквітом напередодні нового тисячоліття.

Дана стаття є оглядовою і не вирішує багатьох питань. Наприклад, в розпорядженні автора майже не було відомостей про історію і розвиток громад буддистів у Севастополі, Києві, Харкові та інших містах України. До того ж наведені дані були переважно із конфесійних джерел або із свідчень очевидців та учасників подій і вимагають перевірки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Игнатович А.Н. Лотос и политика: необуддийские движения в общественной жизни Японии / А.Н. Игнатович, Г.Е. Светлов – М. : Мысль, 1989. – 283 с.
2. Буддистський Орден Ніппондзан Мьоходзі // Релігійна панорама. – 2005. – № 4. – С. 72-88.
3. Коростелёв Сергей. Память о земле вечного спокойного света / Сергей Коростелёв. – Донецк : Махасангха, 1995 г. – 108 с.
4. Сутра о Бесчисленных Значениях. Сутра о Цветке Лотоса Чудесной Дхармы. Сутра о Постижении Деяний и Дхармы Бодхисаттвы Всеобъемлющая Мудрость / [изд. подгот. А.Н. Игнатович, В.В. Северская]. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Ладомир, 2007. – 536 с.
5. Тэрасава Дзюнсэй. Глобальное пробуждение / Тэрасава Дзюнсэй. – Донецк : Махасангха Ніппондзан Мьоходзі, Каштан, 2006. – 448 с.
6. Тэрасава Дзюнсэй. В Новый век без войн и насилия / Тэрасава Дзюнсэй. – Донецк : Лебедь, 2001. – 512 с.
7. Тэрасава Дзюнсэй. Рассеять мрак в живых существах : [проповеди буддийского монаха] / Тэрасава Дзюнсэй. – Донецк : Махасангха, 1997 г. – 224 с.
8. Інтерв'ю з Сергієм Філоненко про історію Ордену Ніппондзан Мьоходзі. – 24.02.2010 р. – [Архів автора].
9. Інтерв'ю з Козловським Ігорем Анатолійовичем про історію буддизму в Україні. – 26.02.2010 р. – [Архів автора].
10. Інтерв'ю з Андросовою Вікторією і Скубко Лесею за темою «Історія буддизму в Донецьку». – 26.02.2010 р. – [Архів автора].

А.А. Савченко

Украинская сангха японского Ордена Ниппондзан Мёходзи

Статья посвящена исследованию истории украинской сангхи японского буддийского Ордена Ниппондзан Мёходзи. Автор, учитывая специфику данной школы, старался наметить общий путь для дальнейшего исследования, выявить основные тенденции и периоды развития украинской сангхи Ниппондзан Мёходзи. Значительное внимание уделяется деятельности членов украинской сангхи за пределами Украины, что обусловлено мировыми масштабами деятельности Дзюнсея Тэрасавы, непосредственного учителя монахов данного Ордена.

O.A. Savchenko

The Ukrainian Sangha of Japanese Order Nippondzan Mehodzi

This article is devoted to the history of Ukrainian Sangha of Japanese Buddhist Order Nippondzan Mehodzi. Taking into account the specificity of the school, the author trying to direct a common way for further research, to identify the key trends and periods of development of Ukrainian Sangha Nippondzan Mehodozi. Considerable attention has been given to the activities of the Ukrainian Sangha members outside of Ukraine, wich is caused by the global scale of Dzyunsey Terasava activity.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2010.